

Asia: VN/30248/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit esityksestä

Lakiesityksessä esitetyt keskeiset muutokset koskien Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa nähdään tarpeellisiksi. Lisäksi lakiesityksessä ehdotettujen muutosten nähdään selkiyttävän ja täsmentävän viranomaisten välistä vastuunjakoa, päätöksentekoa ja työnjakoa.

Yleiset kommentit esityksen tavoitteista

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / vankiloiden toiminta

Rajoitusten kohdentuminen alaikäisiin suppeammin on kannatettavaa.

Esityksen mukaan lapsen tapaamista tai alle 18-vuotiaan vangin tapaamisia ei voitaisi rajoittaa tai keskeyttää eikä alle 18-vuotiaan vangin poistumislupien myöntämistä ei voitaisi keskeyttää, jollei yhteiskunnassa asetetut yleiset rahoitukset sitä edellytä. Esitys on kannatettava. Alaikäisellä tulisi olla oikeus tavata huoltajaa rajoitustoimista huolimatta. Vankiloissa tulisi olla tämän suhteen yhdenmukaiset toimintatavat.

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano

-

Vankiloita koskeva sääntely, esim. vankilan alueen määrittely

Alaikäisten sijoitteluun tulee edelleen kiinnittää erityistä huomioita. Alaikäisten tutkinta- ja vankeusvankien sijoittelun tilanteen arvioidaan viime vuosina parantuneen, mutta edelleen alaikäisiä sijoitetaan samoihin tiloihin täysi-ikäisten kanssa tai vaihtoehtoisesti joudutaan

sijoittamaan pitkän matkan päähän kotoa, joka vaikeuttaa yhteydenpitoa perheenjäseniin. Erityisen ongelmallisena tilanne nähdään alaikäisten tyttöjen osalta.

Lakia mietittäessä tulee huomioida nais- ja miessukupuolen määrittely ja sen vaikutukset.

Vankilan osastoja koskeva sääntely / tehostetun valvonnan osastot

-

Vankilan osastoja koskeva sääntely / sopimusosastot

-

Lakia alemmat säädökset ja määräykset

-

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet

-

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö vankilassa

Oman pankkikortin käyttö rangaistusaikana tukee vapautumisen hallittua ja suunnitelmallista toteutumista, vahvistaa vangin osallisuutta ja toimijuutta, ehkäisee välitöntä taloudellista syrjäytymistä vapautuessa sekä parantaa sosiaalihuollon työn vaikuttavuutta vapautumisvaiheessa.

Vankien mahdollisuus käyttää omaa pankkikorttia rangaistusaikana tukee merkittävästi elämänhallintaa, vapautumisen valmistelua ja yhteiskuntaan integroitumista. Oman pankkikortin käyttö vahvistaa vangin taloudellista toimijuutta ja normaaliuden kokemusta sekä mahdollistaa sujuvamman siirtymän koevapauteen tai siviilielämään. Pankkitilin ja kortin puuttuminen estää vapautuessa etuuksien vastaanottamisen, henkilökohtaisten varojen käytön ja asioiden hoidon, joka lisää riskiä ajautua taloudelliseen kriisiin heti vapautumisen jälkeen. Mahdollistamalla oman pankkikortin ja tilin käytön jo vankeusaikana vähennetään merkittävästi rahattomana vapautumista, ehkäistään lyhyen aikavälin syrjäytymisriskiä ja tuetaan itsenäistä selviytymistä sekä vapautumisen valmistelua taloudellisestakin näkökulmasta. Käytännössä tämä keventää myös sosiaalihuollon kuormitusta, sillä tilannekohtaisia maksusitoumuksia ruokaan ja välttämättömiin menoihin tarvitaan vähemmän silloin, kun vangilla on pääsy omiin ensisijaisiin etuksiinsa.

Lisäksi on huomioitava, että vapautuessa vangilta saattaa puuttua myös henkilöllisyystodistus, mikä edelleen viivästyttää pankkitilin avaamista vapautuessa. Tilin ja pankkikortin hankkiminen jo rangaistusaikana ehkäisee näiden ongelmien kasautumista vapautumishetkellä.

Vankilasta vapautuvan vangin kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon

Lakiesityksen mukaan mielenterveyslakiin suunnitellaan lisättäväksi säännös, että potilaan hoidosta järjestämisvastuussa olevan hyvinvointialueen tehtävänä olisi järjestää vapautuvan vangin tai tutkintavangin kuljetus tahdosta riippumattomaan hoitoon hyvinvointialueelle. Perusteena on, että kysymys on potilaan kuljettamisesta hänen hyvinvointialueensa järjestämisvastuulle kuuluvaan hoitoon, ja kuljetuksen toteuttaminen edellyttää terveydenhuollon osaamista.

Psyykkisesti sairaat vangit ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, erityisesti tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon määrätyt, eduskunnan oikeusasiamies on myös tämän asian todennut. Näillä vangeilla ei ole keskimäärin samanlaista kykyä huolehtia itsestään kuin muulla väestöllä.

Poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen virka-avussa terveydenhuollolle on ollut alueellisesti ajoittain haasteita. Siltä osin täsmennykset ja laajennukset lakiin ovat tervetulleita. Koska osa kuljetuksista voi olla turvallisuusriskikuljetuksia, henkilöstömitoituksen ja osaamisen tulee olla riittävää kuljetusten turvallisen toteuttamisen varmistamiseksi. Kuljetus on aina riskitilanne siirrettäessä tahdosta riippumattomassa hoidossa olevaa. Poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen käytettävissä olevat uudet toimivaltuudet ovat tarpeen osassa siirtoja ja on hyvä, että kuljetuksessa avustamisen vastuu sidotaan siihen viranomaiseen, jonka huostassa henkilö on. Vankiterveydenhuolto arvioi huolellisesti kaikkien vankien (ja vangittujen potilaiden) riskitekijät kuljetuksiin liittyen ajankohtaisesti ja varmasti jatkossakin.

Kuljetusten järjestämisessä tulisi huomioida pitkien välimatkojen aiheuttamat lisäriskit. Kaikki tahdosta riippumattomassa hoidossa olevat vangit ovat Turussa, noin 160 kilometrin päässä Pirkanmaan hyvinvointialueen sairaalasta. Ehdotetun lakimuutoksen mukaan sairaankuljetusauto lähtisi hyvinvointialueelta. Riskinä on, että kuljetettava ei ole enää kuljetuskunnossa, kun sairaankuljetusauto saapuu. Kuljetusmatkat moneen psykiatriseen sairaalaan ovat pitkät. Jos kuusi tuntia on maksimi aika, jonka vapautuvaa vankia voidaan pidättää ennen kuljetuksen saapumista, aiheuttaa tämä ongelman pidemmällä sijaitseville hyvinvointialueille, kuten Lapin hyvinvointialueelle. Sairaankuljetusautoa ei välttämättä ehditä kuudessa tunnissa toimittaa Turkuun.

Vangeille myönnettävät poistumisluvat

-

Hoitoon pääsystä ajankohdasta ilmoittaminen

-

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / aikuiset vangit

Vankeusaikana toteutettu ulkopuolinen laitossijoitus parantaa vangin toimintakykyä ja tukee yhteiskuntaan integroitumista vapautumisen jälkeen. Ulkopuolisella sijoituksella on merkittävä vaikutus vapautumisen jälkeisen elämän onnistumiseen silloin, kun sijoitus perustuu yksilölliseen arvioon ja ajoittuu tarkoituksenmukaisesti osaksi rangaistusajaa ja erityisesti lähelle vapautumisen

ajankohtaa. Vaikuttava laitossijoitus vahvistaa elämänhallintaa, toimijuutta ja arjen taitoja. Sijoittuminen siviilipalvelujärjestelmään tai sitä muistuttavaan ympäristöön mahdollistaa palveluihin kiinnittymisen jo rangaistusaikana ja luo hallitun siirtymän vankeudesta siviilielämään.

Yhteiskuntaan integroitumisen ja vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeää, että laitossijoituksen osalta tehdään tiivistä yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaalihuollon kanssa, jolloin voidaan valmistella siirtymistä laitossijoituksesta yhteiskuntaan vangin vapautuessa. Tiiviillä yhteistyöllä on mahdollista varmistaa, että vanki ei vapaudu kuntoutusjakson jälkeen asunnottomaksi ja siten jakson vaikuttavuus jää vähäiseksi. Tiivis yhteistyö mahdollistaa sosiaalityön varhaisen ja suunnitelmallisen työskentelyn ja vähentää kriisiluonteisen tuen tarvetta vapautumisen jälkeen. Edellä mainitun vuoksi esitetään, että laissa painotettaisiin erityisesti hyvinvointialueen kanssa tehtävää yhteistyötä vankilan ulkopuolisiin laitoksiin sijoittamisessa ja vangin vapautuessa.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / alle 18-vuotiaat vangit

Lakiesityksessä on pohdittu alaikäisen sijoittamista vankilan ulkopuoliseen laitokseen kattavasti ja eri näkökulmat huomioiden.

Lastensuojelulaitokseen sijoitetun alaikäisen vangin kohdalla tarvitaan selkeää sääntelyä ja toimintaohjeita, erityisesti jos vankilan ulkopuoliseen laitokseen sijoitettujen alaikäisten vankien määrä lisääntyy.

Kaikki lastensuojelulaitokset eivät sovellu alaikäisen vangin sijoituspaikaksi, joka tulisi huomioida lainsäädännössä. Lähinnä kyseeseen tulisi lastensuojelulain muutoksen esitysvaiheessa oleva suljettu laitos, jossa liikkumisvapauksen rajoittaminen olisi mahdollista tarvittaessa pidempään ja missä kyettäisiin lastensuojelulaitoksista parhaiten toteuttamaan esimerkiksi alaikäisen vangin ulkoilu ja vapaa-ajan toiminta. Lastensuojeluyksikön tulisi olla myös sellainen, jossa olisi lapsen tarpeet huomioiden esimerkiksi säännöllistä päihteettömyyttä tukevaa ja rikoksetonta elämäntapaa edistävää toimintaa. Voisi olla tarpeen määritellä, että soveltuvaksi sijaishuolto paikaksi hyväksyttäisiin vain esimerkiksi valtion koulukoti tai hyvinvointialueiden oman tuotannon sijaishuolto paikat tai erikseen muutoin määritellyt sijaishuollon yksiköt.

Suomessa on varauduttava alaikäisten tutkinta- ja vankeusvankien lisääntyvään määrään tulevaisuudessa. Lisäksi alaikäisten vankien sijoittamisessa tulisi huomioida heidän moninaisuutensa. Joukossa on myös sellaisia nuoria, joilla ei ole aiempaa rikostaustaa ja jotka ovat vankilaolosuhteissa erityisen haavoittuvassa asemassa ja usein vahvasti mielenterveyspalveluiden tarpeessa.

Esityksessä mainitaan, että Rikosseuraamuslaitos maksaisi sijaishuollossa vankeusrangaistuksensa suorittavan nuoren kustannukset. Voimassa oleva lainsäädäntö on tämän jo mahdollistanut. Sääntelyn tarkentaminen eri viranomaisten välisestä vastuunjaosta, päätöksenteosta ja

kustannuksista on kannatettavaa. Kustannusten osalta tulisi huomioida, että nuori saattaa vastata tarpeiltaan yhden paikan sijaan kahta huomioiden esimerkiksi valvonnan, kuljetukset ja koulunkäynnin turvaaminen. Tämä saattaa lisätä kustannuksia.

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

-

Lähteenmäki Riikka
Pirkanmaan hyvinvointialue - Eeva Torppa-Saarinen, sosiaali- ja
terveysjohtajan varahenkilö